

SANAT TARİHİNDE GÖLGENİN YANILTICI ÖZELLİĞİ VE PLATON'UN MAĞARA ALEGORİSİ

Reyhan ULUDAĞ ERASLAN¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi İletişim Tasarımı Bölümü, r.uludag(at)iku.edu.tr ORCID: 000-0003-4962-1388

Uludağ, Eraslan, Reyhan. "Sanat Tarihinde Gölgenin Yanıltıcı Özelliği ve Platon'un Mağara Alegorisi". ulakbilge, 44 (2020 Ocak): s. 99-108. doi: 10.7816/ulakbilge-08-44-10

Öz

Gölgenin oluşması için ışık gerekmektedir. Işık ile oluşan gölge insanlar için ilk çağlardan başlayarak anlamlar yüklenen bir kavram olmuştur. İlk insanın ilahi bir olgu olarak tanımladığı gölgelerin sanat tarihinde de önemli bir yeri vardır. İlk insanlar gölgelerine ilahi bir güç yükleyerek, onların kenarlarından mağara duvarlarına çizerek yaşam kazandıklarına inanmışlardır. Daha sonra uzun yıllar gölge, sanatçılar için bir teknik olmuştur. Tuvale veya düzleme yansıyan gölgelerinin kenarlarından çizerek bir portre çizim tekniği geliştirmişlerdir. Gölgelerin korku, adrenalin ve yanıltma özellikleri de sanatçılar için bir ilham kaynağı oluşturmaktadır. Platon'un mağara alegorisinde de anlatılan; tutsakların duvarda gördükleri gölgeleri gerçek hayat ile özdeşleştirmeleri ve bazı tutsakların gerçek hayat ile tanıştıktan sonra diğer tutsakları gölgelerin gerçek olmadığına inandıramadığı metaforunda da gölgelerin yanıltıcı özelliği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda mevcut çalışmada Platon'un mağara alegorisi ile sanat tarihindeki gölgeleri eserlerinde ana öğe olarak kullanarak, gölgelerin yanıltıcı özelliğinden faydalanan sanatçılar incelenmiştir. Makale kapsamında gölge kavramı; Platon'un mağara alegorisi ile sanat tarihinden Picasso, Giorgio de Chirico, Andy Warhol, David Hockney, Kare Walker, Tim Noble ve Sue Webster'in eserleri üzerinden incelenerek aralarındaki bağlar netleştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: gölge, sanat tarihi, Platon'un Mağara Alegorisi, sanatçılar

Makale Bilgisi

Geliş: 3 Ekim 2019

Düzeltilme: 27 Ekim 2019

Kabul: 2 Aralık 2019

Giriş

Işık olmadan gölge oluşmaz, gölge var ise ışık da vardır. Nesnelerin üzerine ışığın farklı açılardan yansımaları ile de gölge oluşmaktadır. Işığın yansması ile ortaya çıkan ışık tonlarına da degrade denmektedir.

Sanat tarihinde birçok sanatçının gölgeleri resmettiği görülmektedir. Mağara duvarlarındaki resimlerin çıkış noktasının gölgeler olduğu söylenebilmektedir.

İlkçağ insanları gölgelere çok farklı anlamlar yüklemişlerdir. Çoğu zaman gölgeleri de kişiselleştirmişlerdir. Gölgelerin ışık yansımalarına göre uzayıp kısılması durumu veya kalınlaşıp ince bir hale dönüşmesi durumu ilk insanlar için gölgeyi ruh ile eşleştirme nedeni olmuştur. Yabani insan için gölgesi, bedeninin canlı parçasıdır, gölgesiyle ilgili bir işlemin doğrudan bedeniyle bağıntılı olduğuna inanmaktadır (Ergüven, 2000: 148). Gölgeyi bu kadar önemli gören İlkçağ insanları gölgeleri anlamlandırmaya çalışmışlardır. Gölgenin kendilerinin bir parçası ve ruhları olduğuna inandıkları için de onu sabitleştirmek istemişlerdir. Bu doğrultuda gölgeler ilk insanlar içinde yanıltıcı olmuştur denebilmektedir. O dönemki insanlar gölgelerin gerçekliğine ve büyüne kendilerini inandırarak mağara duvarlarına düşen gölgelerinin kenarlarından çizerek kendi portrelerini ve silüetlerini de sabitlemeye çalışmışlardır. Sadece kendi gölgelerini değil hayvanların ve birbirlerinin gölgelerinin kontur çizgilerini de çizerek birçok canlıyı ve cansız nesnelere sabitlemişlerdir. Bu şekilde onların kalıcı olmalarını sağladıklarına inanmışlardır. Duvara silüetlerini çizdikleri canlıları kalıcı kılamasalar da yapmış oldukları çizimlerin günümüze kadar yaşamalarını ve kalıcı bir belge olmasını sağlamışlardır (Görsel 1).

Görsel 1: Mağara Duvar Resmi, Gölge ve Kontur Çizimi

(<https://nayn.co/yeni-bulunan-40-bin-yillik-dunyanin-en-eski-magara-resimleri-teori-degistirdi/>, 2019)

İlkçağ insanların gölgeyi kullanarak oluşturduğu resim yapma tekniği, sanat tarihinin ilerleyen dönemlerinde Joseph Benoit Suvée (1743 - 1807) ile kullanılmaya devam edilmiştir. Joseph Benoit Suvée (1743 - 1807), resminde konu olarak duvara yansıyan gölgeden yapılan resimleri ele almıştır. Roma'da geçen bir hikâyeden ilham alarak resim yapan Joseph Benoit Suvée, resminde bir erkeğin gölgesini duvara çizen bir kadın resmetmiştir. Etkilendiği hikâyede de sevgilisi çok uzaklara gidecek olan bir kızın sevgilisinin yüzünü unutmamak ve sevgilisi hep yanında hissetmek için gölgesini duvara resmettiği anlatılmaktadır (Kris ve Kurz 2013: 82). Bu hikâyede gölgelerin yanıltıcı özelliği söz konusudur denebilmektedir. Neoklasizm öncülerinden olana Benoit Suvée, resminde de duvara yansıyan gölgeleri çizerek silüetler oluşturmuştur. Joseph Benoit Suvée yapmış olduğu resmi ile gölgelerin kullanılarak çizimler yapılabileceğini kanıtlamaktadır. Yapmış olduğu bu resmine "Resim Sanatının İcadı" ismini koyarak da bunu netleştirmektedir denebilir (Görsel 2).

Görsel 2: Joseph Benoit Suvée, Çizim Sanatının İcadı, 1791

(<https://theparallelvision.com/2019/04/03/quadrolmese-joseph-benoit-suvee-linvenzione-del-disegno-1791/> 2019)

Gölgelerden yararlanan bir diğer sanatçı Thomas Holloway'dır. Holloway'ın eserinde mum ışığı aracılığı ile

oluşan gölge manikanın düzlemine düşmektedir. Silüet makinasının arakasında bulunan sanatçı gölgelerden faydalanarak modelin portresini kolaylıkla çizmekte ve resmetmektedir. Bazı sanatçılar bu çizimleri keserek kalıplar hazırlamakta ve başka düzlemler üzerinde de aynı portre çizimini tekrar etmektedirler. 18. ve 19. yüzyıl Avrupası'nda Silüetler ucuz ve popüler bir portrecilikti (Hockney, Gayford, 2016: 65) Silüet makinası kullanılarak yapılan tüm portre resimleri silüetlerden oluşmaktaydı. Bu durum aynı zamanda bize bir kişinin net gölgesinden o insanı tanıyabileceğimizi de göstermektedir (Görsel 3).

Görsel 3: Gölgeler Kullanılarak Silüet Çizmek İçin Kullanılan Makine, Gravür, 1972

(<https://www.alamy.com/stock-photo-machine-for-drawing-silhouettes-18th-century-rokoko-77050307.html>)

Örneklerden de görüldüğü üzere mağara duvarlarından başlayarak, gölgeler çizim ve resim tekniği olarak kullanılmıştır. Mağara duvarlarında gölgelere yüklenen ruhani anlam; gölgenin ışığın yansımaları ile uzunluk, boyut değiştirmesi ile ilgiliydi. Gölgeler çoğu zaman gerçek boyutun çok daha fazla dışına çıkıp devasa görünümlere dönüşebilmekteydi. Psikolojik olarak bakıldığında gölgeler; silüetlerin özellikle de koyu renkli ve gerçeğinden daha da büyük olan gölgeler, kişilerde korku hissi yaratabilmektedir. Yalnız ve karanlık bir sokakta yürürken gölgemiz bizi tedirgin edebilmektedir. Stoichita (2006: 193), "Ebedi Dönüşün Gölgesinde" adlı makalesinde gölgenin her şeyden önce kendisine ölümü hatırlattığını söylemektedir. Bu bağlamda gölgeler korku filmlerinde kullanılmaktadır. Çoğu zaman korku sinemasında katil değil de katilin gölgesi görülür. Gerçeği değil de sadece bir silüet gibi görünen gölge belirsizlik hissi ile birlikte izleyici üzerinde korku durumu yaratmaktadır. Bu bağlamda psikolojik olarak gölgenin korkuyu hissettirdiğini ve insanlar üzerinde adrenalin hissi uyandıran bir yanı olduğu da söylenebilmektedir.

Gölgeler korku ve adrenalin hissi uyandırdıkları gibi kişileri yanıltma özelliği de barındırabilmektedir. Küçük ve sevimli bir çocuğu gölgesiyle çok büyük ve korkunç bir kişi gibi algılayabiliriz ya da gerçekten korkunç ve dev gibi bir kişi minik bir çocuk gibi görünebilir gölgesiyle. Gölgenin yanıltıcı özelliği sinemada da kullanılmaktadır. Bu tarz filmlere örnek olarak Carol Red'in Üçüncü Adam (1949) filmi verilebilir. Filmin başrol karakteri olan Harry Lime'yi canlandıran Orson Welles film çekimlerine gelemediği bir gün çekimler için başka birisine daha büyük palto giydirilerek Welles'e silüet olarak benzemesi sağlanmıştır. Daha sonra da çekimlerde Welles'in dublörünün gölgesi oynatılmıştır. Ama film izleyicileri Orson Welles'in filmde o karede oynadığını düşünürlerken onun yerine bambaşka biri rolü gölge olarak canlandırmaktadır. Verilen yarı ışık ile silüet belirsiz kılınarak gölgelerle kişiler yanıltılmıştır. Gölgeler bilgi kadar yanılsama da üretebilmektedir (Hockney, Gayford, 2016: 67) (Görsel 4).

Görsel 4: Carol Reed, Üçüncü Adam, 1949

Hockney D. ve Gayford M. Mağaradan Bilgisayar Ekranına Resmin Tarihi, (M.Haydaroğlu, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gölgenin İlkçağ insanlarından bu yana kişiler üzerinde korku, tedirginlik, adrenalin gibi hisler uyandırmasının yanı sıra bazen insanlar için gölgeler yanıltıcı da olabilmektedir. Bu durumu Platon'un Mağara Alegorisi ile açıklamamız mümkündür. Platon'un Devlet (Platon, 2016: 421, 422) kitabının yedinci bölümünde, hayatın bir taş

duvara bağlı kalarak duvara yansıyan gölgeleri izlemeye mecbur kalmak olduğunu söylemektedir. Bu alegoride bir grup tutsak mağarada ellerinden ve ayaklarından bağlanarak duvarlara zincirlerle bağlanmışlardır. Kafalarını farklı yönlere çevirememektedirler ve hep aynı duvarı izlemek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle de hayatı sadece o duvarda ki gölgelerden ibaret sanmaktaydılar. Bu duvar üzerine mağaranın önünden geçen kişilerin ya da nesnelerin gölgeleri yansımaktaydı ve bu tutsak kişiler de bu hareketli gölgeleri izlemişlerdir. Gerçek hayatla ilgili bilgileri de olmadığı için bu gölgeleri gerçek hayat olarak düşünmeye başlamışlardır. Duvarda gördükleri gölgelere isimler vererek onları bilinçlerine de yerleştirmişlerdir. Tutsaklar bu yanılsamaya inanarak gölgelerin gerçek hayat olduğuna körü körüne bağlanmışlardır. Tutsaklardan biri bir gün serbest bırakılmış ve mağaranın dışına çıkma fırsatı yakaladığında gerçeklerle yüzleşmiştir. Gölgelerin gerçek olmadığını sadece bir yanılsama olduğunun farkına varmıştır. İlk başta gölgeleri daha net algılasa da zamanla gerçekleri daha net algılamaya ve anlamlandırmaya başlamıştır. Gölgelerin bir ışık oyunu olduğunun da farkına varmıştır. Bu deneyimlerini ve farkındalığını mağarada kalan tutsak arkadaşlarına anlatmıştır. Onları da tutsaklıktan kurtarmaya çalışmak istemesine rağmen diğer tutsaklar onun doğruları söylediğine değil de kendilerinin duvarda gördükleri gölgelerin gerçekliğine inanmak istemişlerdir. Tutsaklığa ve gölgeleri izlemeye devam etmek istediklerini söyleyerek arkadaşlarına inanmamışlardır. Platon bu durumu insanları eğitmek isteyen filozofların durumu ile eşleştirmektedir. İnsanların bazen gerçek ve doğruyu öğrenmek ve kabul etmek yerine alıştıkları sistemi değiştirmek istemediklerini vurgulamaya çalışmaktadır. Platon'un mağara metaforu ile günümüzdeki televizyon görüntüleri, sinema için ve sosyal medya ile benzerlikleri üzerinde durulmaktadır. Mağara metaforu ile bilinçli ya da tesadüfî bağ kurarak eserler üreten sanat tarihinden sanatçıları da görmemiz mümkündür.

Mağara duvarlarındaki resimlerde olduğu gibi uzun zaman sanatçılar gölgeyi bir teknik olarak benimsemişlerdir. Daha sonraları ise sanatçılar için gölge; korku, merak uyandıran yönü ile ilgi çekici olmuştur. Birçok sanatçı da eserlerinde gölgeyi yanıltıcı olarak kullanmayı tercih etmektedir. Özellikle modernist ve çağdaş ressamlar eserlerinde görülmeyenin sezgisel anlatımı için gölgeleri kullanmaya başlamışlardır. Gölgeleri resimlerinde esas öğe olarak ele alan sanatçılardan bazıları; Picasso (1881 - 1973), Giorgio de Chirico (1888 - 1978), Andy Warhol (1929 - 1987), David Hockney (1937-), Kare Walker (1966 -), Tim Noble (1966 -) ve Sue Webster (1967 -)'dir.

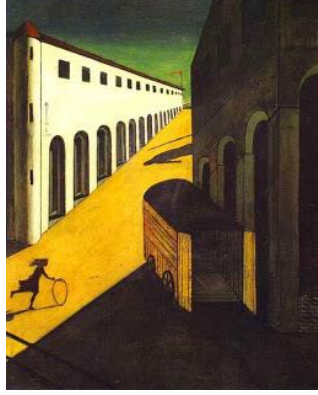
Picasso'nun resimlerinde gölge; görülenin anlatımı olmamıştır. Görünmeyenin, düşüncelerdeki ya da bilinçaltının yansıması gibidir. Platon'un mağara alegorisinde tutsaklar gölgeleri gerçek olarak algılamakta Picasso'nun resminde gölgelerin gerçek olanı değil hayal gücünü yansıtan bir yanı vardır. Picasso resimlerini mağara duvarına yansıyan gölgeler gibi düşünürken gerçek hayatı da gölgelerdeki gibi yansıtmaya çalışmaktadır. Resimlerinde sadece nesneyi, figürü doğayı birebir resmetmenin yanında tüm bunların görünmeyen yanlarını da gölgelerle ifade etmeye çalışmaktadır. Bu şekilde resimler de görülen nesnelerin gerçek hayatta resimde görüldükleri gibi mi olduklarını sorgulamak istemektedir. Platon da bu bağlamda; bir tapınağın sütunlarının gözden uzaklaşırken küçülerek gösterilmesi bir tür yalandır. Çünkü bu sütunların boyları aynıdır. Onun felsefesinde gerçek rakamlarla ve ölçüyle sayılır ve tartılır. Platon bunun "zihindeki akıl unsuru" diye tanımlar. Bunun tersine resimler yanlış yönlendirirler, örneğin aynadaki yansımalar veya duvardaki gölgeler. Bir gölge ya da imge şeyin kendisi değildir. Platon'a göre Natüralist ressam bir tür düzenbazdır (Hockney, Gayford, 2016: 73). Aslında Picasso'nun da resimde gölgeyi kullanırken sorgulamak istediği resim mi gerçek olan yoksa gölge mi gerçek olan sorusudur, denebilmektedir (Görsel 5).

Görsel 5: Picasso.P, Gölge, 1953 (<http://www.itobiad.com/tr/download/article-file/395482>, 2020)

Giorgio de Chirico'nun resimlerinde de gölgeler ön plandadır. Hatta resimde direkt figürleri göremeyiz; bunun yerine sadece gölgeleri görebiliriz. Chirico metafizik resmin öncülerindedir. Resimlerinde abartılı bir perspektif

kullanımının yanında gerçeğine göre abartılı nesnelere kullanılmaktadır. Resimde kullandığı gölgelerde gerçek nesnelere olası gölgeleri şeklinde değildir. Resmin içinde hiç var olmayan kişilerin gölgelerinin resim tuvaline yansması gibi görünen gölgeler bulunmaktadır. Kullanılan ışık loş ve anlamlandırılmaz biçimdedir. Işık ve gölge resimdeki kasvet hissini arttırmaktadır. Bir Sokağın Gizemi ve Melankolisi isimli çalışmasında da hayalet bir kent görüntüsü hâkimdir. Bu resimde figür bulunmamaktadır ama figürlerin varlığını gölgelerden anlamlandırmaktadır. Oyun oynayan bir kız gölgesi ve hareket eden bir insan gölgesi bulunmaktadır. Binaların ve trenin gölgesi de sokağın üzerine büyük bir kütle gibi düşmektedir. Tedirgin edici bir mekân hissi uyandırmaktadır. Chirico, Nietzsche'den de etkilenerek hiçliği anlatan resimleri de konu olarak almıştır resimlerinde. Gerçekte olmayan figürleri gerçek gibi resimlerine yansıtan Giorgio de Chirico'nun resimleri ile Platon'un mağara alegorisi de bu bağlamda örtüşmektedir. Mağaradaki tutsaklar da gölgeleri gerçeklik ile özdeşleştirmekteydiler. Chirico'nun resimlerinde de aslında gerçekte olmayan gölgeler sanki gerçek hayat gibi resmedilmektedir (Görsel 6).

Görsel 6: Giorgio de Chirico, Bir Sokağın Gizemi ve Melankolisi, 1914
(Görsel Rehberler, Sanat, İnkilap Yayınevi, 398, 2008)

Pop Art'ın öncülerinden olan Andy Warhol'un da resimlerinde bazen gölge ana unsur olarak görülmektedir. Özellikle gölgeyi ana unsur olarak kullandığı ve ismini de Gölgeler koyduğu sergisi önemli bir örnektir denebilmektedir. Warhol'un çalışmalarında tekrarlanan öğeler görülmektedir. Popüler kültür elamanları olan, kola şişeleri, konserve kutuları ya da o dönemin ünlülerinin portelerini tekrarlayarak kullanılmaktadır. Andy Warhol eserlerinin anlamlandırılma fikrine karşı olmuştur. Popüler kültürün elamanlarının insan için aslında anlamsızlığına bir gönderme yapmaktadır. O dönemim popüler olan nesnelere ve ünlüleri insanları günlük eğlenceler ve günlük tatminlerle beslediği fikrinden yola çıkmaktadır denebilir. Warhol da çalışmalarını seri üretim şeklinde yapmakta çoğu zaman Fabrika ismini verdiği atölyesinde eserlerini asistanları üretmektedir. "Warhol sistemin bir bireyidir." demektedir Jameson da (1994: 216). Gölgeler isimindeki sergisinde de tuvaler üzerine düşen gölge resimlerine yer verilmektedir. Bu gölgeler çoğu zaman belirsiz gölgelerdir. Neye ait olduğunu anlamlandıramadığımız ve birbirini tekrar eden gölgelerdir. Galeride sergi tasarımı benzer gölge resimleri ile oluşturulmuştur. Andy Warhol'un resimlerindeki gölge kavramı ile Platon'un mağara alegorisinde anlatılan gölge kavramı benzerlik göstermektedir. Tutsakların izlediği gölgeler de aslında gerçek hayat değildirlerdir. Anlamsız gölgelerdir. Ama tutsaklar onlara kendileri gerçeklik anlamları yüklemeyi tercih etmişlerdir. Oysa o gölgeler sadece tutsakların arkasında yanan ateş sayesinde görülen, mağaranın kapısında kendi hallerine yaşayan kişi ve hayvanların gölgeleriydi. Andy Warhol'un Gölge isimli sergisinde bulunan resimlerdeki gölgelerin de herhangi bir anlamı bulunmamaktadır. Warhol özellikle anlam yüklenmesini istememektedir. Ama sergi izleyicilerinin o gölgeleri anlamlandırma istekleri ya da gölgeleri gerçek bir nesneye benzetme durumları izleyiciye kalmaktadır. Platon'un Mağara alegorisinde de tutsaklar gölgeleri gerçek hayat sanarak gölgelere aslında olmadıkları anlamlar yüklemişlerdir (Görsel 7).

Görsel 7: Andy Warhol, Gölgeler Sergisi, 1979, New York.

(<https://gagosian.com/news/museum-exhibitions/2018/10/26/andy-warhol-shadows/>, 2020)

Andy Warhol gibi Pop Sanat akımının üyelerinden olan David Hockney de gündelik hayatın unsurlarına resimlerinde yer vermiştir. David Hockney de gölgelere olan ilgisini şu şekilde anlatmıştır: “Ben oldum olası gölgelere dikkat ederim. Çünkü çocukluğumun geçtiği Bradford’da pek fazla gölge yoktu. Paris’teki en eski Musee d’ Art modern de Julio Gonzales salonundaki kübist heykellerin gölgelerinin fotoğrafını çekerdim” (Hockney, Gayford, 2016: 56). Hockney gölgeleri kullanarak, Daha Az Gerçekçi Bir Natürmort resmini yapmıştır. Bu resimde geometrik biçimler ve gölgeleri yer almaktadır ve gölgenin yanıltıcı özelliğinden yararlanılmıştır. Resimde gerçek geometrik biçimler ile resimdeki geometrik biçimlerin gölgeleri birbirinden ayırt edilememektedir. Hockney’in resminde gölgeler sayesinde yanılsama oluşturulmaktadır. Resmin kenarlarında bulunan gölgemsi şekiller de bu yanılsamayı arttırmaktadır. Platon’un mağara metaforunda da gölgelerin yanıltıcı özelliği kullanılmaktadır. Gölgelerin insanları yanıltma özelliğinde de anlatıldığı üzere bazen kocaman bir kaplan olarak algıladığımız bir gölge gerçeğinde minicik bir kedi olabilmektedir. Mağaradaki tutsaklar da duvarda gördükleri gölgeleri gerçek olarak algılamışlardır. Gölgeler mağaradaki tutsakları yanıltmıştır, tıpkı David Hockney’in natürmort resmindeki gölgeler ve gerçekliğin karışması gibi denebilmektedir (Görsel 8).

Görsel 8: David Hockney, Daha Az Gerçekçi Bir Natürmort, 1965.

(Hockney D. ve Gayford M. Mağaradan Bilgisayar Ekranına resmin Tarihi, (M.Haydaroğlu, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017)

Kara Walker’in resimlerinde de gölgeler başrolüdür. Genellikle siyah kâğıtlardan keserek oluşturduğu silüetleri kimi zaman bir düzleme kimi zaman da sergi mekânlarına giydirerek eserlerini oluşturmaktadır. Kimlik, toplumsal cinsiyet, ırkçılık sorunlarından yola çıktığı çalışmalarında: “sanatının temel materyalleri için esir ticaretinin yapıldığı döneme dönüyor, 18. ve 19 yüzyıl gölge oyunlarında kullanılan kesme figürlerden ilham alıyor” (Hicks, 2015: 24). Walker’in resimlerindeki gölgeler, ışık açısı ile oluşturulan gölgeler değildir; çoğu zaman bir objenin ya da nesnenin gölgesinin direkt resmi de değildir. Kara Walker’in resimlerinde siyah kâğıtlardan kesilmiş biçimler üç boyutlu bir imajla gölge gibi görünmektedir. Walker çoğu zaman düz beyaz zeminler kullanır, siyah silüetlerin zıtlık içinde gölge imajı oluşturması için. Bazı sergi tasarımlarında sadece üç boyutlu kâğıtları gölge imajı olarak kullanmamaktadır. Mekândaki ışık etkileri ile izleyicinin gölgesinin de duvarda bulunan çalışmasının üzerine yansımaları amaçlamaktadır. Bu şekilde gerçek gölge ve gölge imajı verilen kâğıttan şekiller aynı düzlemde görülmektedir. Bu durumda izleyicinin kendisini o gölgeler gibi hissetmesi ve o eserin bir parçası gibi düşünmesi amaçlanıyor denebilmektedir. Bu şekilde katılımcı sanatta oluşturulmaktadır. Kara Walker, izleyiciye bura da kâğıt silüetlerin gerçek gölge olduğunu düşündürürken izleyici kendi yansıyan gölgesini duvarda görünce gerçek gölgenin duvardaki kâğıt biçimlerin olmadığı ayrımına

varabilmektedir. Platon'un mağara alegorisinde özgür kalan tutsak gölgelerin gerçek olmadığını mağaradan ve tutsaklıktan kurtulduğunda anlamaktaydı. Kendi gölgesini ya da kendi yansımalarını suda görünce bunun bilincine varmaktaydı. Walker'in sergilerinde de izleyici kendi gölgesini gölge algısı yaratılan kâğıt silüetler üzerinde görünce gerçek gölgenin ayırımına varabilmektedir (Görsel 9) (Görsel10).

Görsel 9: Kara Walker, Sergi Tasarımı Detay, 2002

(<https://art21.org/read/kara-walker-projecting-fictions-insurrection-our-tools-were-rudimentary-yet-we-pressed-on/>)

Görsel 10: Kara Walker, Sergi Tasarımı Detay, 2013

(<https://art21.org/read/kara-walker-projecting-fictions-insurrection-our-tools-were-rudimentary-yet-we-pressed-on/>)

Tim Noble ve Sue Webster çalışmalarında gölgeyi ana unsur olarak almaktadırlar. Grubun çalışmalarında gelişi güzel bir araya getirilmiş gibi görünen metal ve demir parçalarına uygulanan sanatsal ışık sayesinde bu metal yığınlar gölgelerinde bir insan figürüne dönüşmektedir. Çoğunlukla geri dönüşüm malzemesi kullandıkları işlerinde bir çöp yığını gibi duran yığının gölgesi kadın ve erkek şeklinde duvara yansımaktadır. Burada bulunan çöplere tek bir noktadan gelen ışık aracılığıyla o kötü ve çirkin görünen çöp yığını duvara düşen gölgelerde estetik ve mutlu görünen bir çift insan silüetine dönüşmektedir. Grup, işlerinde tezatlıkları kullanmak istemişlerdir. Çirkin görünen çöp yığınları ışık ve gölge sayesinde mutluluk veren bir resme dönüşmüştür ya da paslı ve yamuk yumuk duran metal yığınları estetik bir kadın görünümünde duvara yansımıştır. Tim Noble ve Sue Webster gölgenin yanıltıcı özelliğinin farkındalardır ve bunu eserlerinde çok etkili bir şekilde kullanmışlardır denebilir. Platon'un mağara alegorisi ile de Tim Noble ve Sue Webster'in çalışmaları benzerlik göstermektedir. Mağarada bulunan tutsaklar, kendilerine gölgelerden bir hayat oluşturmuşlardır. O gölgelere inanmışlar ve tek gerçek hayatın gölgeler olduğunu düşünmüşlerdir. Oysa onlar sadece gerçek hayatın duvara düşen silüetleridir. Tim Noble ve Sue Webster'in çalışmalarında da gerçek bazen çöp ya da metal yığını olabilmektedir oysa eserlerinde duvara yansımaları herkesin görmeyi tercih edecekleri estetik figürlerdir. Tim Noble ve Sue Webster'in işleri sadece o çöp atıkları ya da metal yığınlar olsaydı izleyici için çekici olamayabilirdi. İzleyiciler o çöp yığınlarının gölgelerine bakmaktan zevk alıyor denebilmektedir. Tıpkı Platon'un mağara metaforu nda olduğu gibi tutsaklar gerçek hayatı öğrendiklerinde gerçek hayatı ret ediyorlar çünkü onlar da duvardaki yanıltıcı gölgelere inanmayı tercih etmektedirler. Noble ve Sue Webster eserlerinden de anlaşıldığı üzere ilk çağ insanlarından bu yana gölgelerin yanıltıcı özelliği insanlar için etkileyici olmuştur denebilmektedir (Görsel 11) (Görsel 12).

Görsel 11: Tim Noble ve Sue Webster, O (detay), 2004 (Hockney D. ve Gayford M. Mağaradan Bilgisayar Ekranına resmin Tarihi,

(M.Haydaroğlu, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017)

Görsel 12: Tim Noble ve Sue Webster, Kirlili ve Beyaz çöp Kovası, 1998
(http://www.timnobleandsuewebster.com/wild_mood_swings_2009-10.html)

Sonuç

İlkçağlardan beri gölge insan hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Mağara duvar resimlerinde gölgelerin kenarlarından çizim yapılarak resim yapmaya başlamışlardır. İlk insanlar gölgeye ilahi bir güç yükleyerek gölgeleri gerçeklikle özleştirmişlerdir. Gölge ilk insanlar için de yanıltıcı olmuştur denebilmektedir.

İlerleyen dönemlerde gölge bir resim tekniği olarak kullanılmıştır. Tuvale ya da düzleme yansıyan gölgelerin kontürleri çizilerek aslına yakın portreler resmedebilmişlerdir. Bu tekniğin ortaya çıkışı da sevgilisi uzaklara gidecek bir genç kızın onu unutmamak ve yanında hissetmek için duvara gölgesini çizdiği hikâyesinden ilham alınarak oluşturulmuştur. Gölgenin yanıltıcı özelliği bir resim tekniğine dönüşmüştür denebilmektedir. Sinema alanında da gölgelerin yanıltıcı özelliği kullanılmıştır. Sette olmayan bir aktörün yerine ona benzeyen birinin gölgesi oynatılarak izleyiciler yanıltılmıştır.

Platon'un mağara alegorisinde de gölgelerin yanıltıcı özelliği üzerinde durulmaktadır. Mağarada bulunan tutsakların tüm gerçekliği ve hayatı duvardaki gölgeler olarak algılaması ve daha sonra bazı tutsakların mağaradan kurtulma şansı yakalaması gerçek hayatla karşılaştıklarında bocalamaları anlatılmaktadır. Gerçek hayatı tanıyan tutsaklar mağaraya geri dönüp gölgelerin gerçek olmadığını gerçekliğin mağara dışındaki hayat olduğunu anlattıklarında, tutsaklar bunu reddetmişler ve gölgelerin yanıltıcılığı ile yaşamayı tercih etmişlerdir. Platon mağara metaforunu Devlet isimli kitabında gerçekliği anlatmaya çalışan bir filozof ile özdeşleştirmektedir. Sanat tarihine baktığımızda da birçok sanatçının gölgeyi resminde ana öğe olarak kullandığını ve gölgelerin yanıltıcı özelliğinden faydalandıkları görülmektedir.

Makale kapsamında; Picasso, Giorgio de Chirico, Andy Warhol, David Hockney, Kare Walker, Tim Noble ve Sue Webster'in eserlerinde gölgeyi kullanım şekilleri ve eserlerindeki Platon'un mağara alegorisi ile nasıl benzeşim gösterdiği incelenmiştir. Sanatçıların konuya örnek olan eserlerinin Platon'un mağara alegorisi ile benzeşiminin anlatımıyla konu netleştirilmiştir.

Kaynaklar

Ergüven, M. (2000). "Mucizevi İkiz", Sanat Dünyamız Dergisi, sayı:77, s.145-149, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Görsel Rehberler, Sanat, İnkilap Yayınevi, 398, 2008

Kris E. ve Kurz O. (2013). Sanatçı İmgesinin Oluşumu: Efsane, Mit ve Büyü, (S. Gürses, Çev), İstanbul: İthaki Yayınları.

Jameson, F. (1994). Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Mantığı,(N. Plümer, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hicks A., Küresel Sanat Pusulası, Çev. Şendil.D, Haydaroğlu ve M Evren, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.

Hockney D. ve Gayford M. Mağaradan Bilgisayar Ekranına resmin Tarihi, (M.Haydaroğlu, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

Platon, The Republic, Ütopya Dizisi, 2006

Stoichita, I. (2006). Gölgenin Kısa Tarihi, (B. Aydın, Çev.), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

<https://nayn.co/yeni-bulunan-40-bin-yillik-dunyanin-en-eski-magara-resimleri-teori-degistirdi/>, Erişim Tarihi: 2019

<https://theparallelvision.com/2019/04/03/quadrodalmese-joseph-benoit-suvee-linvenzione-del-disegno-1791/> Erişim Tarihi: 2019

<https://www.alamy.com/stock-photo-machine-for-drawing-silhouettes-18th-century-rokoko-77050307.html>, Erişim Tarihi: 2019

<http://www.itobiad.com/tr/download/article-file/395482>, Erişim Tarihi: 2020

<https://gagosian.com/news/museum-exhibitions/2018/10/26/andy-warhol-shadows/>, Erişim Tarihi: 2020

<https://art21.org/read/kara-walker-projecting-fictions-insurrection-our-tools-were-rudimentary-yet-we-pressed-on/>, Erişim Tarihi: 2020

http://www.timnobleandsuewebster.com/wild_mood_swings_2009-10.html, Erişim Tarihi: 2020

THE MISLEADING FEATURE OF SHADOW IN THE ART HISTORY AND PLATO'S ALLEGORY OF THE CAVE

Reyhan ULUDAĞ ERASLAN

Abstract

It takes light for the shadow to form. Shadow formed by the light has been a concept that ascribed a meaning for humans starting in the early ages. Shadows, which the first man described as a divine phenomenon, also have an important place in the history of art. The first people attributed divine power on their shadows and believed they gained life by drawing them from their edges onto cave walls. Shadow has been a technique for the artists for many years afterwards. They have developed a technique of drawing portraits by drawing from the edges of their shadows, which are reflected on the canvas or plane. The fear, adrenaline and delusion of shadows also provide an inspiration for artists. The illusion of shadow is also emphasized in the metaphor described in Plato's allegory of the cave, in which prisoners make the shadows they see on the wall identical to real life, and in which some prisoners cannot be convinced that shadows are not real by the other prisoners who experienced the real life out of prison. In this context, the present study examined Plato's allegory of the cave and the artists who used shadows in art history as the main element in their works to exploit the misleading properties of shadows. Within the scope of the article, the concept of shadow were examined through; Plato's allegory of the cave and Picasso in the art history and, the works of Giorgio De Chirico, Andy Warhol, David Hockney, Kare Walker, Tim Noble and Sue Webster for the purpose of clarifying the links between them.

Keywords: Shadow, Art History, Plato's Allegory Of The Cave, artists